

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ה.).

1

בס"ד | גיליון 1
פרשת לך לך
התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפור מגדולי ישראל

ויתרה על אור פנים גשמיים, זכתה לבן מאיר עיני ישראל בתורתו וצדקותו

בראשית י"ב א': "... ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת
מראה את".

מקובלנו מבית אבא זצ"ל שזקנתי הצדקת מרת גיטל ע"ה, היתה יפת
מראה מאוד ברה כחמה וזיו פניה מבהיק עד להפליא. ובצדקותה
הגדולה הסתירה עצמה ככל האפשר מעין רואים ולא יצאה בשוק רק
בהכרח גדול. ופעם אחת בלכתה ברחובות קריה הרגישה שאיש אחד
אחז דרכו אחריה, ולמרות כל תחבולותיה להסתתר מפניו, רצה הלה
להביט בפניה. ותצטער על זה מאד. ובשובה לבית אביה לקחה ספר
תהלים שבו היה רגיל אביה הקדוש החת"ס סופר להתפלל בכל עת
מצוא, ותבך ותתחנן לפני ה' להסיר ממנה תואר פניה. וכבוא אביה
הקדוש לבית וימצאנה עומדת בזווית ומתפללת ודמעות שליש על
פניה, ויחרד על המראה, ויאמר בתי למה תבכי מרה ולמה ירע לבבך?

ותען ותאמר הנה נא ידעת אבי אומרים עלי כי יפת מראה אנכי ורואי
בחוש קלי הדעת יביטו יראו בי ונלכדו בעבירה, וכן אירע לי גם עתה
בלכתי בשוק ואתחלחל על הדבר הזה ובמסתרים תבכה נפשי. על כי
הנני אבן נגף וצור מכשול לרבים, ובצר לי על זה התפללתי לרבוני
שיסיר אור פני ממני ולא תבוא עוד תקלה על ידי.

ויתפעל אביה הקדוש מאוד לשמוע דבריה, ויאמר לה ברוכה את בתי
לה, היטבת כל אשר דברת. ומאחר שכוונתך לשם שמים גם אני אבוא
אחריך ומלאתי את דבריך. יתן ה' שאלתך אשר שאלת מעמו ועת הנה
הרה ויולדת בו, ותחת אשר את מוותרת על אור פנים גשמיים, תזכי
לבן מאיר עיני ישראל בתורתו וצדקותו, ויהי לה כן כי בזמן קצר אחרי
זה נחלתה במחלה קשה ואם כי שבה לאיתנה כבראשונה, בכל זאת
פניה לא היו לה עוד. פנה הודה, פנה זיוה. ואחר זה נולד לה אבא מורי
הגאון הצדיק ה"חשב סופר" זצ"ל אשר היה מופת לרבים בגדולת
תורתו וקדושתו הנשגבה, ככל אשר דיבר לה מלאך ה' קדושת זקני
החת"ס סופר זצ"ל.

(ספר אגרות סופרים, חלק ר' שמעון סופר, עמוד 7)

התנהגות ה' בדרך הטבע עם נח ובדרך נסית עם אברהם

בראשית ט"ו א': "אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברהם במחנה
לאמר אל תירא אברהם אנכי מגן לך שוכד הרבה מאד".

אברהם אבינו לא פחד בעבור עצמו, רק לדורות הבאים שיירשו
מקומו, שיהיו גם הם ראויים לעשות להם נסים גלויים. ולכן
השיבו הקב"ה: "אשר יצא ממעך הוא יירשך", ברכו שיהיו צאצאי
מעיו כמותו, שגם בניו יהיו ראויים לנסים גלויים.

ובבאר מים חיים (פרשת נח ו' י"ד): מה הטעם שהציל הקב"ה את
נח ע"י התבה, בדרך הצלה טבעית, אף שיכול היה להצילו בדרך
נס. ואילו באברהם אבינו מצינו שהשי"ת עשה עמו נסים
ונפלאות שלא בדרך הטבע.

אמרו חז"ל במדה שאדם מודד בה מודדין לו (סוטה דף ח:), ופועל
אדם ישולם לו (איוב ל"ד י"א). כפי שהאדם נוהג בהליכתו בתורת
ה' ובעבודתו ובעשיית מצוותיו באהבה, כן משלם לו ה' כגמולו.
אם הוא נוהג בדרך הטבע, עושה מצוותיו כפי כח גופו, וכל מה
שיוכל לעשות בכח גופו יעשה, אולם לא יתאמץ מעבר לכוחותיו
– כן הקב"ה מתנהג עמו בדרך טבע העולם, כי פרי מעלליו יאכל,
כאשר עשה הוא, כן יעשה לו מדה כנגד מדה.

נח, אף שהיה צדיק תמים בדורותיו, אבל כל צדקו לא היה אלא
בדרך טבע העולם, עושה מצוה כפי כחו ומתרחק הרבה מן החטא.
אבל לא למעלה מהטבע לשבר ולהכניע כל כח גופו ותאוות מורשי
לבבו בכל עת ובכל שעה ובכל רגע, ולמסור נפשו על קדושת
בוראו כמו אברהם, על כן, אמר עליו הכתוב "את האלוקים התהלך
נח" כלומר, רק בטבע העולם ('א-ל-ה-י-ם' בגימטריא 86 =
"הטבע").

מה שאין כן אברהם אבינו שהפקיר את כולו בעבור השי"ת, שלא
כדרך הטבע. קפץ לכבשן האש על קדושת שמו יתברך, ויצא
למלחמה עם המלכים לקדש שם שמים. לכן גם מן השמים התנהגו
עמו בדרך נסית, זרק עפר ונהפך לחרבות, וקש נהפך לחיצים.

(בית ישראל, תשכ"ב)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ה.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

אברהם הלך בדרך למצות ה' -

נתברך בג' דברים שהדרך ממעטת

בראשית י"ב ב': "וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרָכְךָ וְאֶגְדְּלָה שְׁמֶךָ וְהָיָה בְרָכָה".
ברש"י ד"ה ואעשך לגוי גדול: "לפי שהדרך גורמת לשלושה דברים ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכך הוזקק לשלש ברכות הללו שהבטיחו על הבנים, ועל הממון, ועל השם...".
"לפי שהדרך גורמת לשלושה דברים וכו'. נראה דק"ל למה הבטיחו אז דוקא בג' דברים הללו, וכן למה זכה להם דוקא ע"י הליכתו בדרך, ולזה אמר הטעם לפי שהדרך בטבע ממעטת ג' דברים הללו, ובאשר לא השגיח הוא בזה והלך בדרך במצות ה', בזכות זה אדרבא נתברך יותר בג' דברים הללו מדה כנגד מדה.
(נזר הקודש לבראשית רבה ל"ט י"א)

בגלות נעשה בירור ה"יחוס" של כנסת ישראל

בראשית ט"ו ח': "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקִים בְּמַה אֲדַע כִּי אֵיךְ שָׁנָה".

"... יעויין ברמב"ם (הלכות עבודה זרה פ"א ה"ב) שכתב בזה הלשון: "עד שארכו הימים לישראל במצרים וחזרו ללמוד מעשיהם וגו' וכמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר". עכ"ל. הנה חעמיד הרמב"ם את ההדגשה בגלות מצרים על השכחת שמו של אברהם אבינו. מהדגשה זו למדים אנו טוב טעם ודעת בביאור פרשת בין הבתרים. בפרשה זו נאמר כי הגלות נגזרה על זרעו של אברהם אבינו כעונש על שאלת "במה אדע".

דברי הרמב"ם הנ"ל מראים לנו את ה"מדה כנגד מדה" שבגזרה זו. כי החטא היה בזה שביקש "בירור" על הבטחת הבנים, ועל זה בא הוא העונש, שבניו יצטרכו ל"ברר" את האבהות שלו. כי ענינה של הגלות הוא להשכיח את שמו של אברהם אבינו על ידי הפסקת השלשלת של אבות ובנים. ולעומת זאת, העמידה בנסיונות הגלות אינה אלא בירור כי שלשלת זו איננה נפסקת. ונמצא כי העמידה בנסיונות הגלות היא בירור אבהותו של אברהם אבינו. ומכיון שהחטא היה דרישת בירור על אבהותו, לכן נגזרה גלות בכדי שיצטרכו בניו לברר את אבהותו מתוך עינויי הגלות וניסיונותיה. וככה הולכת היא הגלות ונעשית בירור ה"יחוס" של כנסת ישראל.
(פחד יצחק, פסח מאמר ס"ה עמוד ר"ב)

שרה ויתרה על בלעדיות - תזכה שלא תהיה לבד

בראשית ט"ז ב': "וַתֹּאמֶר שְׂרָי אֶל אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצָרְנִי הִ' מִלְּדָת בָּא נָא אֶל שִׁפְחָתִי אוּלַי אֲבָנָה מִמֶּנָּה...".

רש"י ביאר (ד"ה אבנה ממנה): "בזכות שאכניס צרתי לתוך ביתי". ונ"ל בס"ד לבאר מהי הזכות שהזכיר רש"י. שרה ויתרה על ה"בלעדיות" בזוגיות עם אברהם, וכמדתה ימדד לה, שתזכה להיפקד ולא להיות לבד (ללא ילדים).
(מבעמח"ס מנחה קטנה)

עזב רשות ללא רשות ונשתעבדו בניו תחת רשות אחרים

בראשית י"ב י': "וְהָיָה רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרָיִם לְגִוּר שָׁם כִּי כָבֵד הָרַעַב בְּאֶרֶץ".

בזהר הקדוש (בראשית דף פא:): "וירד אברם, א"ר יהודה: תא חזי, כיון דנחת אברהם למצרים בלא רשו (בוא וראה, בשביל שירד אברהם למצרים בלי רשות שרה) אשתעבדו בנוי (נשתעבדו בניו) במצרים ארבע מאה שנים, דהא כתיב (שהרי כתוב) "וירד אברהם מצרימה" ולא כתיב "רד מצרים" ואצטער כל ההוא ליליא בגינה דשרה (ונצטער אותו הלילה בשביל שרה)".

פירוש: על שיצא מרשות לרשות ללא רשות, נשתעבדו בניו תחת רשות אחרים.

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ה.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה בדף היומי

רבי עקיבא כיבד עשירים – ומדד לו ה"ת כמדתו ונתעשר הוא עצמו

עירובין (דף פו): "רבי עקיבא מכבד עשירים. כדרר רבא בר מרי: ישב עולם לפני אלוקים חסד ואמת מן יצרהו, אימתי ישב עולם לפני אלוקים - בזמן שחסד ואמת מן יצרהו".

פירושו: בנדרים (דף נ.) למדנו: "מן שית מילי איעתר (מששה דברים התעשר) רבי עקיבא...". ושם ל"ל, שהוא מדה כנגד מדה, רבי עקיבא כיבד עשירים – ומדד לו ה"ת כמדתו ונתעשר הוא עצמו.

הגדלת שם הצדיק עבור הקטנת שם רשע

בראשית י"ב ב': "ואַעֲשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרָכְךָ וְאֶגְדְּלָה שְׁמֶךָ וְהָיָה בְרָכָה".

אברהם הקטין את שמו של נמרוד בעולם, ולכן זכה שהגדיל ה' את שמו בעולם.

(ע"פ הבן איש חי)

המברך יבורך והמקלל יקולל

בראשית י"ב ג': "ואַבְרָכְהָ - מְבָרְכֶיהָ, וּמְקַלְלֶיהָ - אָאֵר...".

גילה של אסתר (ע"ה), והקשר לאברהם

בראשית י"ב ד': "וַיֵּלֶךְ אַבְרָם פְּאֶשֶׁר דָּבָר אֱלֹהֵי ה' וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן".

בילקוט שמעוני (פרק י"ב רמז ס"ו): "וילך אברם כאשר דיבר אליו ה' וילך אתו לוט טפל לו, ואברם בן ע"ה שנה בצאתו מחרון וכתוב: ויהי אומן את הדסה, אמר הקב"ה לאברהם: אתה יצאת מבית אביך בן ע"ה שנה חייך גואל שאני מעמיד ממך תהיה בת ע"ה שנה מנין הדס"ה".

"ראוי לשים לב מאמר הקב"ה לאברהם, אתה יצאת מבית אביך בן שבעים וחמש שנים, אף אני מעמיד ממך גואל בת ע"ה שנים, דמה מעלה היא זאת היותה אסתר בת שבעים וחמש שנים כשהעמידה לגואל לישראל?"

ונראה שהיא מדה כנגד מדה, כיוון שאברהם יצא מבית אביו לאהבתו יתברך, להכריז אלוקותו בעולם, שמלכותו בכל משלה, והשגחתו בעליונים ובתחתונים, כך אוציא מחלצין גואל בת שבעים וחמש שנים, שעל ידה יאירו ישראל עיניהם, בידיעת אלוקותו, בראותם שהוא דרך השגחה, ולא בטבע, דמה טבע מחייב, שיחשוק המלך באשה בת שבעים וחמש שנים ובפרט למאן דאמר שגם היתה ירקוקת, אין זאת כי אם השגחה פרטית גם בתחתונים, ונשתנית הטבע, ולברוא לאדם בריה חדשה, להפכו מזקן לנער, וכל מה שחפץ עושה בשמים ובארץ.

ופרסום ידיעה הזאת, היה על ידה של אסתר, על היותה בת שבעים וחמש שנים, ונשאה חן בעיני המלך מכל הנשים, ומכל הבתולות, אשר הביאו לפניו, וכל זה נמשך בזכותו של אברהם, שיצא בן שבעים וחמש שנים, מבית אביו, שאף על פי שהורגל כל כך שנים בעירו, ובבית אביו וקשה כמוות לפרוש, עם כל זה עזב הכל, בעבור אהבתו יתברך, ונמצא שזכות הרבים תלוי בו.

זכות אברהם שיצאה ממנו אסתר והלכה בדרכו

במפרשים ז"ל, אברהם היה בן ע"ה שנים והיה נע ונד בארץ בשביל לקרוא שמו של הקב"ה וגיייר גרים, לכך יצאה ממנו הדסה - אסתר שהיתה בת ע"ה שנים מנין הדס"ה.

א"ה, נראה דכוונת הדברים הללו הם שאברהם בן ע"ה היה נע ונד כדי לגייר, יצאה ממנו אסתר שכשהיתה בת ע"ה נתגייירו בשבילה כמה גרים, כדכתיב: ורבים מעמי הארץ מתייהדים".

(מדרש תלפיות ענף "אחשורוש" וענף "אברהם")

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ה.).

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

עשיה כנגד עשיה

במדבר רבה (נשא פרשה ו"א א ב'): "ואעשך לגוי גדול, א"ר ברכיה: 'אתנך', 'אשימך', אין כתיב כאן, אלא 'ואעשך', משאברא אותך בריה חדשה, וכשם שנאמר (בראשית א' ז'): 'ויעש אלוקים את הרקיע, את פרה ורבה לגוי גדול'.

על אברהם נאמר (בראשית י"ב ה'): 'וַיִּקַּח אַבְרָם... וְאֵת הַנְּפִשׁ אֲשֶׁר עָשָׂו בְּחָרָן...'. וברש"י (שם ד"ה אשר עשה בחרן): "שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים, ושרה מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאוהו". כן למדנו (יבמות דף כב, שם מח, שם דף סב, שם דף צז): "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי".

ואם כן, בשכר ש"עשה" אברהם נפשות לה' וברא בריות חדשות, מדה כנגד מדה, אמר לו הקב"ה דוקא בלשון עשיה - "ואעשך לגוי גדול".

(בזאת יבא אהרן, פרשת לך לך)

לוט אמר על אברהם "פרדה" - יהיו צאצאיו כפרדה

בראשית י"ג ט': "הלא כל הארץ לפניך הפך נא מעלי אם השמאל ואימנה ואם הימין ואשמאילה".
"שהיה לוט אומר על אברהם (ראה בראשית רבה מ"א ה'), אברהם הוא כפרדה שאינה יולדת ואני יורש אותך, "הפרד" אותיות פרדה, לכך ריחקו הקב"ה שיהיו בניו כפרדה שאינה יולדת (שם שם ו'), שכל האומות מותרין ליכנס לקהל ישראל, ואלו אסורין, שנאמר: לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה', מדה נגד מדה".

(רמזי רבינו יואל)

מדוע נתנו שרה ורחל את שפחותיהן לבעליהן

בראשית ט"ז ג': "וַתִּקַּח שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם אֵת הַגֵּר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֶּץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים לְשִׁבְתָּ אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִשָּׁה לֹא אִשָּׁה".

"ואפשר גם כן ששרה גם רחל, מה שאמרו להיבנות מן השפחות, היתה הכוונה, שכאשר יראה הקב"ה צדקות שמגדלים בנים לצדיקים, גם הם יבנו מהם, שהקב"ה יתן להם שכרם מדה כנגד מדה, הם מגדלים בנים לזולתם, יגדלו גם כן לעצמם, ולכן נתנה גם לאה שפחתה בשביל שעמדה מלדת שתחזור ללדת, והיא אמרה נתן אלוקים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי, על דרך המתפלל בעד חבירו - הוא נענה תחילה (בבא קמא דף צב).".

(מעשי ה', מעשי אבות פרשת ויצא)

השכר הנשגב למי שמחפש תמיד את המדה כנגד מדה בכל אשר יארע לו

מועד קטן (דף ה, סוטה דף ה): "ואמר ריב"ל: כל השם אורחותיו בעולם הזה, זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה, שנאמר: וְשֵׁם דְרָךְ אֲרָאָנוּ, בְּנִשְׁעֵי אֱלֹקִים, אֵל תִּקְרִי וְשֵׁם אֵלָא וְשֵׁם דְרָךְ".

"נ"ל בס"ד ש"ם" רצה לומר מחשב ושוקל בדעתו כמו משמנין ביניהם, והיינו על מה שמגיע לו בעוה"ז לפי דרכו הן לטוב והן להיפך, אינו אומר מקרה טבעי הוא ומנהגו של עולם הוא, אלא מאמין שהכל מגיע לו בהשגחה פרטית מאת השל"ת, לעורר אותו על מעשיו, ולכן הוא מחשב בכל דבר למה היה כן, ולמה היה כן, לראות מה מדה כנגד מדה יש בו, ואז יתעורר לידע על מה ועל מה בא לו הדבר הזה, ועל כן כיון שזה מאמין אמונה שלימה בהשגחתו יתברך, אפילו בדברים קלים ודברים הנראים טבע גמור, אז מדה כנגד מדה, זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה, כלומר יש כמה דברים שהם טובות גדולות ונסים גדולים, ואין בעל הנס מרגיש בהם, אז זה יזכה לראות ולהרגיש בכל נס ישועה הנעשה בעולם מדה כנגד מדה, כיון שהוא מאמין כל כך בהשגחתו יתברך...".

(בן יהוידע, סוטה דף ה:)

לרפואה שלמה: הרב פרץ בן גיטל, בן ציון בן חיה, מלכה חנה בת בילא
להנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403
WEB: WWW.TORAH24-7.COM/SEFORIM-HEBREW EMAIL: ap@torah24-7.com

